uit het gebied zelf geboortig. Zo bijvoorbeeld G.W.A. van der Lingen, zoon van een Nederlandse zendeling in Kaapstad. Hoewel junior aanvankelijk zendeling in China wilde worden, bleef Afrika trekken. Anderhalf jaar nadat hij kandidaat was geworden, werd hij op 28 maart 1830 door de Indische commissie geordend voor de dienst aan de Kaap; bijna 40 jaar diende hij daar de gemeente van Paarl.[64] Van der Lingen was de eerste van in totaal 30 Afrikaners die na een Nederlands kerkelijk examen naar het moederland terugkeerden.[65]

Pas toen de Afrikaanse boeren, in een poging zich aan het Britse gezag te onttrekken, steeds verder het binnenland introkken, nam de vraag naar de geschoolde voorgangers dermate toe, dat er meer kandidaten nodig waren dan het eigen volk kon leveren. Toch zouden er weinig Nederlandse kandidaten gaan, ondanks de activiteiten van een Amsterdams comité dat predikanten en schoolmeesters voor de Afrikaanse broeders probeerde te werven.[66] De eerste die naar de Kaap vertrok was de Amsterdammer P.N. Ham. Nadat hij zich negen jaar lang onder meer als hulpprediker had staande gehouden, vond hij eindelijk in 1843, via genoemd comité, een betrekking als predikant. Omdat het Engelse gouvernement weigerde hem toe te laten bij de voortrekkers in Natal, kwam hij terecht bij een gemeente in Fransche Hoek in de West-Kaap.[67] Onfortuinlijker was de in Utrecht geboren en opgeleide A.C. Stucki. Na dertien jaar als hulpprediker en repetitor de kost verdiend te hebben, werd hij in mei 1846 geordend voor de dienst bij de Afrikaanse broeders. Eenmaal aan de Kaap aangekomen, kreeg hij een beroep uit Pietermaritzburg (Natal); de inmiddels bijna 40-jarige aspirant-predikant zou zijn eerste gemeente echter nooit bereiken, omdat de dood hem tijdens de zeereis daarheen overviel.[68] D. van der Hoff werd zo de eerste Nederlander die als predikant de vrije boeren bereikte. Van der Hoff, die in 1840 kandidaat was geworden, maar zich eind 1845 als zodanig uit had laten schrijven omdat hij toch geen beroep kreeg, was in dienst bij antiquaar Fred. Muller toen hij alsnog de kans kreeg: hij verbond zich om naar de Zuid-Afrikaansche Republiek te gaan. Op 18 augustus 1852 werd hij door de Haagse commissie in zijn dienst overzee bevestigd. Eenmaal op zijn bestemming aangekomen, raakte hij daar betrokken bij het conflict tussen de Kaapse kerk en de boeren. Al snel leidde dit er toe dat hij in 1854 de stichter van de zelfstandige Nederduitsch Hervormde Kerk in de Transvaal werd. Veel navolgers zou Van der Hoff niet krijgen: na hem kwamen in de jaren tot en met 1872 nog slechts vier hervormde kandidaten hun broeders in de Transvaal te hulp.[69] De meesten die naar Afrika gingen hadden Utrecht als *alma mater*; wat Groningen was voor de Oostfriezen, was de Domstad voor de mannen van de Kaap.[70]

(24/25-52; 48), H.W.A. Verhoeff (25-80; 50), G.J. Blom (..-..; 53).

[42] L.J. van Rhijn (12-87; 36); *BLGNP* III.

[43] Engels/Schots: J. Ingram (09-69; 35), A. Murdoch (..-..; 41), J.M. Brown (..-..; 44), A. Bisset (15-64; 45). Waals: O.A. Roulet (..-..; 29), F.L.F. Chavannes (03-..; 48), L. Junod (..-..; 49), J.L. Roulet (..-97; 49), A. Réville (26-06; 52), P.Ch. Gallot (..-..; 52), C.H. Delinotte (..-..; 67), A.G.C.A. Bonet (..-..; 68). Andere Waalse predikanten die van elders beroepen werden, kwamen (voor zover na te gaan) binnen zonder proponentsexamen.

[44] Het laatste was bijvoorbeeld het geval met F.U. van Hengel W.Az. (14-76; 37), die nadat hij bijna vier jaar vergeefs op een Nederlands beroep had gewacht, tegen de wil van zijn vader, de Leidse hoogleraar W.A. van Hengel, die nota bene voorzitter van de Indische Commissie was, besloot om zijn heil in de Oost te zoeken; *BWPGN* III, 692.

[45] Niet meegeteld zijn dus degenen die pas na een aanvankelijk predikantschap in Nederland naar één der koloniën vertrokken!

[46] Zo D. Lenting (89-77; 13), die in 1816 predikant te Semarang werd, en H.J. Ruempol (..-42; 25), die in 1825 aan de PKNI werd verbonden.

[47] C.W.Th. baron van Boetzelaer, *De Protestantsche*